

*Голові Спеціалізованої вченої ради для
присудження ступеня доктора
філософії ДФ 44.887.004 в Полтавській
державній аграрній академії
д.е.н., професору Маркіній І. А.*

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Сударкіної Людмили Юрївни

*на тему: «Формування економічного механізму ресурсозбереження в
сільському господарстві»*

на здобуття ступеня доктора філософії

в галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

зі спеціальності 073 «Менеджмент»

1. Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційна робота Сударкіної Л. Ю. присвячена дослідженню теоретико-методичних та практичних засад формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. Актуальність даної проблеми обумовлюється тим, що враховуючи економічні, політичні, фінансові та інші чинники, які впливають на розвиток сільського господарства, необхідно впроваджувати нові інструменти та підходи у веденні аграрного бізнесу, що сприятиме їх ефективному функціонуванню в умовах жорсткої конкуренції і надасть можливість оптимізувати собівартість за рахунок зменшення питомих витрат. Формування соціальноорієнтованої аграрної політики в Україні, здійснення ефективних реформ щодо організації сільських територій та покращення життєвого рівня сільського населення можливо лише за умови ефективного відтворення виробничо-ресурсного потенціалу в агропродовольчій сфері економіки. Проте відсутність дієвих заходів щодо поліпшення організаційно-економічного механізму відтворення, у т. ч. у складі комплексних національних, регіональних та місцевих програм ресурсозбереження, істотно гальмує цей процес. Як наслідок, погіршується рентабельність сільськогосподарських підприємств, добробут їх працівників та ефективність функціонування аграрної галузі загалом. Тому актуальним питанням на сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання в сільському господарстві є формування єдиних методичних

підходів щодо удосконалення механізму ефективного відтворення виробничо-ресурсного потенціалу аграрного виробництва. Отже, наразі потрібний системний підхід до актуалізації формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві.

Дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідної роботи Луганського національного аграрного університету в межах теми «Організаційно–методологічні засади активізації фінансово економічного потенціалу національного простору в умовах глобалізації», у якій автором визначено засоби обґрунтування інвестиційної привабливості проєктів розвитку в сільському господарстві на принципах безвідходності в заданих умовах діяльності з метою забезпечення максимізації прибутку при сталості ресурсокористування (державний реєстраційний номер 0119U101446).

Вказане переконує в актуальності обрання теми дисертації, ідентифікації предметно-об'єктної сфери, мети та завдань представленого дослідження.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульоване дисертантом наукове завдання обґрунтування теоретичних положень і розробки практичних рекомендацій з формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві знайшло нове вирішення в представленому дослідженні. При цьому автором дисертаційної роботи була використана достатня кількість інформаційних джерел, зокрема, наукових праць з питань економічної теорії, економіки сільського господарства, зовнішньоекономічної діяльності, менеджменту, маркетингу, а також матеріали нормативно-правового, статистичного та аналітичного характеру. Виклад матеріалів дослідження в дисертації є логічним та послідовним. Окреслені завдання дослідження є вичерпно сформульованими в контексті поставленої мети, а залучення необхідного методичного інструментарію дозволило автору отримати необхідні наукові результати для досягнення мети дослідження. Зміст дисертації відповідає її темі. Рекомендації автора, висвітлені в дисертації, пройшли виробничу апробацію, що підтверджується відповідними документами. Зазначене є свідченням достатнього рівня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає у розвитку теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій

з формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. Відповідно були поставлені завдання теоретичного, методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що в цілому автору вдалося вирішити завдання та досягти поставленої мети. Завдання співвідносяться з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про оригінальність обраних автором шляхів вирішення зазначених завдань.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими з теоретичної і методичної точки зору та достовірними, базуються на сучасних теоріях, працях зарубіжних та вітчизняних науковців щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві, аналізі статистичних даних. Крім того, наукові положення підтверджені вітчизняним досвідом розвитку аграрних підприємств.

У процесі дисертаційного дослідження використовувалися наступні методи: монографічний (при вивченні теоретичних положень з економічного механізму менеджменту ресурсозбереження, зовнішніх та внутрішніх факторів забезпечення його ефективності), абстрактно–логічний (для узагальнення заходів практики менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві), статистичного моделювання (при визначенні ефективних умов реалізації заходів менеджменту ресурсозбереження), статистичний (при класифікації господарської активності в сільському господарстві за схильністю до ресурсозбереження), розрахунково–конструктивний (при обґрунтуванні управлінської практики ресурсозбереження при розвитку сільського господарства на принципах безвідходного господарства), інвестиційного аналізу (при розробці та аналізі інвестиційної привабливості проєктів з ресурсозбереження), імітаційного моделювання (при дослідженні чутливості інвестиційних проєктів з ресурсозбереження до зміни ключових параметрів їх реалізації) та ін. Для проведення відповідних розрахунків використовувалися програми Project Expert, MS Excel 2013, SPSS 13.0, Statistica 6.0.

Об'єкт, предмет та мета роботи логічно пов'язані. Об'єктом дослідження є процес менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, всі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні джерела. Наведені в роботі дані підтверджені в ході

дослідження. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки до неї є логічними й підтверджені результатами апробації на 16 науково-практичних конференціях, публікацією у наукових спеціалізованих виданнях, впровадженням авторських пропозицій у діяльність відповідних організацій.

Отже, вищезазначене дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані і достовірні.

Дисертантом отримані результати, що містять елементи наукової новизни. До найбільш значущих здобутків можна віднести такі наукові положення:

- удосконалено економічний механізм менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на оптимізації потоків основної, супутньої продукції та продукції від допоміжної діяльності на принципах гармонізації компонентів управлінського інструментарію суб'єктів господарювання, що дозволяє отримати додатковий ефект від реалізації корисного потенціалу некондиційної продукції в сільському господарстві з метою сталого розвитку галузі (пп. 3.3);

- апробовано методичний підхід до оцінки менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві на основі застосування оптимального рівня зосередження–диверсифікації галузевої структури, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на формуванні умов отримання найвищої результативності при збереженні існуючого режиму ресурсокористування, що дозволяє масштабувати досвід ресурсозбереження господарюючих суб'єктів в сільському господарстві шляхом оптимізації інформаційної діяльності (пп. 3.1);

- актуалізовано економіко–управлінські інструменти ресурсозберігаючих програм в сільському господарстві, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на застосуванні специфічного принципу максимальної результативності як стимулятора ресурсозберігання, що дозволяє встановити параметри індикативного плану господарювання в конкурентному середовищі аграрного ринку (пп. 2.2);

- висвітлено теоретичні основи ресурсозбереження в сільському господарстві, що базуються на трактуванні сутності менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві як організації результативної практики ресурсокористування, орієнтованої на ефективне стимулювання економії ресурсів та безвідходного виробництва, що, на відміну від існуючих, реалізується через партисипативність учасників агропродовольчої сфери на принципах додатковості та дозволяє організувати синергетичну взаємодію її галузей (пп. 1.2);

- запропоновано модель ресурсозбереження в сільському господарстві на основі аналітичної схеми «ресурсозабезпечення – результативність – ресурсозбереження», яка, на відміну від існуючих, пов’язує основні складові оптимального ресурсокористування зі статистичними індикаторами, що дозволяє визначати проблемні зони через порушення біологічних циклів та точки зростання з метою підвищення ефективності менеджменту ресурсозбереження на основі уникнення дисбалансу продуктових потоків (пп. 2.2);

– систематизовано підходи до оцінки управління розвитком ресурсозбереження в сільському господарстві, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на принципах цілепокладання в розвитку суб’єктів господарювання, які визначають характер використання виробничих ресурсів для формування асортименту продукції та дозволяють виявляти прийнятні стратегії ресурсокористування, що дозволяє прогнозувати фактори сталості та результативності з урахуванням поточних умов та прогнозних даних (пп. 2.3);

– адаптовано функціонально–технологічні аспекти менеджменту ресурсозбереження шляхом впровадження безвідходних технологій в сільському господарстві, які, на відміну від існуючих, змінюють функціональне забезпечення діяльності суб’єктів господарювання з утилізаційних завдань на інноваційний розвиток технологічного процесу ресурсокористування, що дозволяє підвищити результативність в сільському господарстві шляхом обмеження залучення додаткових ресурсів за рахунок приросту продуктового виходу технологічних систем (пп. 3.2).

Отримані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації мають теоретичне та практичне значення.

Наукове значення отриманих у процесі дослідження результатів полягає в розробленні теоретико-методичних засад щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві.

Практичні рекомендації, що містяться в дисертації, впроваджено в діяльність Департаменту агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка № 0118/11 від 24.01.2020 р.), С(Ф)Г «Івко В.І.» Решетилівського району Полтавської області (довідка № 51 від 11.02.2020 р.), С(Ф)Г «Сад» Решетилівського району Полтавської області (довідка № 63 від 18.02.2020 р.); СТОВ «Спілка селян «Тростянець» Полтавського району Полтавської області (довідка № 92 від 17.03.2020 р.); СК «Вітязь» Чугуївського району Харківської області (довідка № 84 від 24.03.2020 р.).

До основних розробок, які мають практичне значення, слід віднести розроблені автором алгоритми дослідження передумов ефективної ресурсоощадного господарювання в заданих економічних умовах; розроблені

інвестиційні проєкти організації ресурсоощадної господарської діяльності на принципах безвідходного та самодостатнього господарства.

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії при викладанні дисциплін «Стратегічне управління», «Управління інноваціями», «Управління підприємством в бізнес–середовищі», «Управління потенціалом підприємства» (довідка № 01–11/239 від 23.12.2019 р.).

Щодо змісту дисертаційної роботи, то слід відзначити, що дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 182 сторінках. Робота містить 12 додатків, 211 найменування в списку використаних джерел, містить 33 таблиці та 29 рисунків.

Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети.

Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

Так, у першому розділі «Теоретичні засади формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві» узагальнено теоретичне підґрунтя ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 27-46), на основі чого автором проаналізовано управлінські засади ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 46-57). За результатами теоретичних узагальнень імплементовано досвід формування економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 57-68).

У другому розділі «Оцінка сучасного стану менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві України» автором проведено аналіз особливостей ресурсокористування та ресурсозбереження в сільському господарстві України (с. 83-101). За результатами розрахункових процедур конкретизовано економіко–управлінський інструментарій ресурсозберігаючих програм в сільському господарстві (с. 102-120). Як висновок, проведено ідентифікацію елементів менеджменту розвитку ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 120-143).

У третьому розділі «Розвиток економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві» автором адаптовано

методичний підхід до оцінки менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 155-175); актуалізовано функціонально–технологічні аспекти менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 175-191); оптимізовано економічний механізм менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (с. 191-210).

Таким чином, результати наукового дослідження Сударкіної Л. Ю., представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за всіма розділами та загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності сучасних підприємств агропродовольчої сфери з метою формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. Назва дисертаційної роботи «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» повністю відповідає її змісту, що підтверджується метою дослідження та вирішеними у процесі її досягнення завдань.

4. Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні наукові результати дисертації висвітлені в 26 наукових працях, із яких 1 стаття – в колективній монографії, 8 статей – у наукових фахових виданнях, 1 стаття входить до НМБД Web Of Science, 16 – у інших наукових виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 9,72 друк. арк., із них особисто здобувачеві належить 7,75 друк. арк., що дозволяє вважати виконаними положення п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 та від 21.10.2021 № 979.

Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені у наукових спеціалізованих виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях. Сформульовані у дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок здобувача є достатнім.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Сударкіної Людмили Юріївни, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати щодо допущення здобувачем порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема,

дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

6. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Представлена дисертаційна робота, незважаючи на достатньо високий науковий рівень її виконання, характеризується наявністю певних недоліків та дискусійних положень, а саме:

1. Потребують додаткових пояснень практичні аспекти розвитку системи менеджменту ресурсозбереження в системі розгортання – згортання за даними, що відображені на рис. 2.2 (стор. 115) у вигляді поділу загальної сукупності аграрних підприємств відносно меж ресурсозбереження.

2. На продуктивній схемі модельного інноваційно-інвестиційного проекту криві навіанта на принципах Zero Waste (рис. 3.6, стор. 187) представлено результати інтеграції передових технологій в сільському господарстві за кращими світовими аналогами. При цьому автор не наводить дані щодо реалістичності збуту визначеної продукції в наведених обсягах.

3. На рис. 3.8 представлена показова схема економічного механізму менеджменту ресурсозбереження в сільському господарстві (стор. 194). При цьому доречно було в ній продемонструвати зв'язок між ресурсозбереженням в тваринництві і рослинництві, а не відокремлювати їх.

4. Дисертант розрахував динаміку надходжень за проектом з формування потужностей біогазового виробництва в рамках реалізації програми ресурсозбереження в сільському господарстві (рис. 3.10, стор. 205). При цьому залишилося без обґрунтування питання забезпечення біологічною сировиною виробничих потужностей за проектом.

5. На стор. 55 (рис. 1.7) серед способів досягнення основних цілей ресурсозберігаючого органічного землеробства представлено економію енергії, активування колообігів, захист навколишнього середовища, поліпшення якості, підвищення родючості ґрунту. Для більшої комплексності дослідження доцільно було б навести ще й економічні цілі, а не тільки екологічні та частково соціальні.

7. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Сударкіної Людмили Юріївни на тему «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального наукового завдання щодо формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві. Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи.

Дисертація Сударкіної Людмили Юріївни на тему: «Формування економічного механізму ресурсозбереження в сільському господарстві» відповідає «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановами КМУ від 06.03.2019 р. № 167 та від 21.10.2020 р. № 979, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» зі спеціальності 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри національної економіки,
маркетингу та міжнародних економічних відносин
Класичного приватного університету

О. І. Трохимець

Підпис д.е.н., проф. О.І. Трохимець
ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар Класичного приватного
університету

О.В. Кіктенко